

*Život u četrdeset i jednom danu**

Ljiljana Matković-Vlašić

Sve ima svoje pravo vrijeme. Tako je, eto, došao čas da mirno i sabrano pročitam više od dvije tisuće rukom pisanih stranica svojih dnevničkih autobiografskih zapisa. Sada na svoj život gledam kao na zaokruženu simfoniju u kojoj su se izmjenjivali jaki i slabi momenti, dramatični, gotovo tragični stavci i harmonični uzvišeni dijelovi.

Ti su zapisi traganje za jakim mjestima u životu. Držim da je taj život bio zanimljiv samo zato što sam u određenom trenutku uspjela svladati strah i pokazati apsolutno povjerenje u ono u što vjerujem. A to povjerenje dalo mi je hrabrost bez koje mislim da se ništa značajno u mojem životu ne bi dogodilo.

*
* *

Podigoh slušalicu telefona one večeri u studenome 1966. Glas prijateljice Nives mi reče: »Čuj, osniva se vjerski list za intelektualce. Pater Šagi me pitao znam li koga. Pomislila sam na tebe ... ti pišeš. Članovi redakcije trebali bi biti svećenici i laici. Ne bi se smjeli potpisivati nikakvim pseudonimom, nego svojim imenom i prezimenom. Što kažeš?«.

Duga šutnja s moje strane. Sanjam o fakultetskoj karijeri. Ako se javno očitujem kao vjernica, mogu takvu vrstu karijere prekržiti. Jesam li se zato dvije godine gnjavila s profesorom Vinjom i završila postdiplomski? On, doduše, preferira muškar-

* Donosimo prolog i nekoliko izvadaka iz autoričine autobiografske knjige (još u nastajanju) *Život u četrdeset i jednom danu*.

ce kad su u pitanju mjesta na fakultetu. Neke sasvim osrednje već je namjestio i oni će po svoj prilici jednom postati akademici, kako se to već u nas događa. No, Guberina mi daje ozbiljne nade.

»Moram razmisliti. Javit ću ti se.«

Tata i mama, inače puni savjeta, šute kao zaliveni. Žele me uvijek od svega zaštititi, drže me pod staklenim zvonom, a što im je sada da šute pred takvim rizičnim korakom? Kad htjedoh studirati medicinu, itekako su se umiješali i uspjeli me odvratiti. Što im je sada? Grobna tišina oko mene.

Ima ljudi koji nikad u životu nisu morali donositi teške odluke, jer im je sve išlo kao po loju, bez rizika, bez nedoumice, glatko, logično. Da, ima takvih. No, ja se ne ubrajam u takve.

Starija za jednu šutnju, bez sebe trajem.

Kad odlučih raditi u ateljeu kod Svečnjaka, dala sam otkaz na Ribnjaku. (Pođučavanje djece njemačkom jeziku manje me zanimalo od slikarstva.) Tom odlukom svakako nisam došla na nišan UDBI. Ovo sada nešto je sasvim drugo. Dalibor Cvitan kaže da ću izgubiti pasoš. Protrnula sam od te njegove primjedbe. Osjetih strah, naprosto fizički, kao ono poznato unutarne urušavanje.

Noću nikako da zaspim. Vrtim se i preznojavam od muke ... Zar se zaista traži moja odluka kojom automatski postajem državni neprijatelj? Pa profesor Škreb odlazi na mise u Palmotićevoj i tko mu išta može na fakultetu. Ali *quod licet Iovi non licet bovi*. Da sam već napravila nekakvu sjajnu karijeru, da sam u nečem nezamjenjiva, bilo bi drukčije, ali, ovako anonimna, ostat ću i dalje anonimna. Zapravo, na samom sam početku. I dalje se vrtim u krevetu, a već se razdanjuje. Vjernica sam, uvijek sam to isticala među svojima, ali za javno isticanje nije bilo prigode, niti sam takvu prigodu tražila. Nisam ja Marica Stanković ili Lav Znidarčić koji su robijali za svoje uvjerenje. Doduše, mnogo sam mlađa od njih... Možda je ipak najpametnije ne ulaziti u rizik. Takva me misao na trenutak smiri. Zašto da prihvatim nešto što će ugroziti sve moje dosadašnje planove? Oprez mi nitko ne će zamjeriti. Takav pristanak na *status quo* koji će me zadržati u uobičajenoj životnoj kolotečini učini mi se najprihvatljivijim rješenjem. No, samo nakratko. Javio se unutarnji glas: vjeruješ u Boga, a gdje ti je povjerenje? Bojiš se za se-

be, za svoju karijeru... Krasno! Gdje je tu prava vjera? Da, gdje je tu prava vjera? Sve što sam dosad tvrdila i naglašavala, pada u vodu pred tim egzistencijalnim strahom koji su nam usadili bezdušni vlastodršci... Vjeruješ u Boga, a gdje ti je povjerenje ... Ovo nije ništa drugo nego ispit tvojeg povjerenja u Boga. Ili ćeš položiti taj ispit ili ćeš pasti...

Da te samo dotaknem i dodirnem ti haljine... Da te samo dotaknem... da te samo dotaknem...

Nazvah Nives: »Prihvaćam«.

*
* *

Vidim doktora Turčinovića na Trgu Republike. Pada kiša. Uvijek pada kiša kad se meni nešto važno događa. Nikad se prije nismo vidjeli, ali odmah se prepoznamo. Postoji u ljudima čudna, nepogrešiva šifra međusobna prepoznavanja. Ne trudim se to razumjeti.

Mlađi čovjek pronicava pogleda koji me odmah procijeni. Ne bih nikad rekla da je svećenik. Nisam, naime, vidjela na njemu onaj prepoznatljiviji zajednički nazivnik koji, barem se meni tako čini, ima svaka profesija. Uvijek me začuđuje, primjerice, kad netko kaže da je liječnik, a ja to nikad ne bih pomislila, ili pravnik ili profesor, a da se to ne čita na licu i ne pojavi makar sitnom pojedinošću na cjelokupnoj osobi. Krenusmo odmah u Borsku ulicu u Dubravi. Tu je kapucinski samostan. Dočekala nas Tomislav Šagi Bunić u sobi pretrpanoj knjigama. Naš najveći koncilski teolog. Nasmijano, vedro lice s podugačkom smeđom bradom... raširene ruke dobrodošlice. Radostan poput djeteta. U ovoj sobi patera Šagija iskre oduševljenja frcaju na sve strane i griju došljake. Ne znam više što sam sama tom prigodom rekla. Bila sam toliko usredotočena na patera Šagija da mi je prizor njegove pojave za stolom pretrpanim knjigama ostao u pamćenju kao najvažnija snimka moje unutarne duhovne kamere. Kući se vratih s nekoliko knjiga koje je pater Šagi izvukao iz hrpe na stolu: »Ovo pročitajte«.

*
* *

Mislim da Drugi vatikanski koncil nije samo najznačajniji crkveni nego i svjetski događaj. Taj je događaj uspio i mene povući za sobom i gurnuti u javnost... Morat će se jednom proučiti zašto je pokret za pravdom dobio odjednom takav zamah da je poput vihora prohujao čovječanstvom? Zašto se veliko nadanje mladih iz 1968. godine, da će se slika svijeta promijeniti i pravi ljudi doći na prava mjesta, ipak nije ostvarilo? Bilo je to vrijeme velikih političara, ali i velikih papa, Ivana XXIII. i Pavla VI. Atentati na Kennedyjeve, na Martina Luthera Kinga, na Daga Hamarsjolda ... na ljude koji su se trudili oko dobra, bili su loš znak. Neuspjeh Praškoga proljeća isto tako. Pa ipak, prevladavala je nada u bolje sutra. Ona je bila zarazna.

Kao u kineskom apologu o dva prijatelja na mostu:

»Pogledaj, kako su ribe radosne u rijeci.«

»Kako ti koji nisi riba znaš da su ribe radosne u rijeci?«

»Jer sam radostan gledajući ih s mosta.«

*

* *

Uredništvo *Svezaka* stolovalo je isprva u Ćirilometodskome društvu. Dolazilo je do natezanja između Radovana, s jedne strane, te patera Šagija i doktora Turčinovića, s druge strane. Radovan je držao da ova dvojica nisu jezično dostatno obrazovana, a i da im nedostaje šira kultura. On sâm mnogo čita i još više pamti pa smo mu svi mi neznalice. Pater Šagi nije volio da mu se tekstovi ispravljaju. Držao je da sitničavo lektoriranje može upropastiti životnost i dušu nekog teksta, bolje je ostaviti neku nezgrapnost, pa i nepravilnost, nego uškopiti tekst nametnutom pravilnošću.

Sa stanovitom zloradošću Radovan se sjeća kako su u *Svescima* (br. 2) Steinbeckovi *Plodovi gnjeva* postali u prijevodu s francuskoga, *Grožđe kolere*. Ta nevjerojatna prevodilačka blamaža dogodila se najvjerojatnije zbog vremenskog tjesnaca u kojem se dotični tekst pripremao, ali se ne može umanjiti vrijednost spomenutih *Svezaka*. Pater Šagi i Turčinović nisu mogli sebi dopustiti da im jedan laik soli pamet. No, očito su neslaganja bila i mnogo dublja. Tadašnji zagrebački nadbiskup, kardinal Šeper rekao je: »Nemojte se natezati, to nema smisla. Pokušajte sami raditi ono što znate, osnujte svoje uredništvo.«

Sada mi je jasno da je zapravo bila riječ o dvjema različitim opcijama koje su nakon raskida *Svezaka* i Ćirilometodskoga društva nastavile paralelno egzistirati, ali bez velikog prijateljstva i suradnje. Bila sam neko vrijeme između njih, čas više na jednoj, čas više na drugoj strani. Pater Šagi je već tada imao viziju nove, velike izdavačke kuće. Isprva nisam bila svjesna toga da prisustvujem povijesnim zbivanjima u hrvatskoj Crkvi. *Svesci* su okupljali mlade intelektualne snage i donosili prijevode članaka iz pretežito francuskih, njemačkih, engleskih i talijanskih teoloških časopisa te su tako uzburkali mirnu žabokrečinu ondašnjega vjerskog života. Čak su i ateisti čitali *Sveske*, a vjernici su počeli izlaziti iz geta anonimnosti. *Svesci* su u podnaslovu nosili naziv *Kršćanska sadašnjost*, kako se nešto kasnije, ustanovnim dekretom kardinala Šepera, nazvao Centar za koncilski istraživanja, dokumentaciju i informacije.

Donosit ćemo članke »koji svjedoče o aktivnoj i stvarnoj kršćanskoj prisutnosti u suvremenoj muci i radosti čovječanstva... Danas nijedan čovjek i nijedna grupa ne može više biti otok, ni u svojoj zemlji ni u svijetu... *Svesci* žele priopćiti suvremenu kršćansku misao, ali žele i izazvati misao... Misao koja se probija kroz šikaru riječi možda ne uspije uvijek izaći na čistinu lijepa i dotjerana kao da je sad izašla iz salona. Mi se nadamo da će je naši čitatelji dočekati kao družicu s kojom krećemo da ostvarimo avanturu života, a ne samo kao ljepoticu koja se dotjerala da joj se divimo«. Ove dvije posljednje rečenice očito je nadahnuo Radovan, a napisao, kao i cijeli uvodnik (koji sam ovdje samo fragmentarno navela), pater Šagi.

Mislim da ta uvodna riječ neće izgubiti svježinu ni nakon stotinu godina, jer će po svoj prilici u međuvremenu dolaziti do recesije, poricanja Koncila, a možda i do vraćanja u srednji vijek. Papir *Svezaka* je loš, slova vrlo sitna, slike dosta mutne, ali misao je svjež, nova, izazovna. Moderan crtež na koricama djelo je kipara Ante Starčevića.

Odlažem prvi broj *Svezaka*, za nekoga zanimljiv časopis, za mene sudbinu. Nju zapravo nisam mogla samo tako odložiti.

*
* *

Bili smo nošeni Koncilom kao vihorom koji raznosi ustajalost svih dosadašnjih mijazama. Osobno sam čvrsto vjerovala da se svijet može promijeniti nabolje, da čak i sama mogu dati neki obol. Kršćanstvo, tako sam držala, može biti avangarda svijetu, vodeća snaga progresa. Tu sam se grdno prevarila, jer kršćani nisu identični s kršćanstvom. Oni su samo ljudi. I to svakakvi.

Nizozemac Tom Kerstiens, tajnik Kongresa, nadao se da će današnja djeca, kad ih jednom budu pitali gdje su bila na odlučanju vojnog roka, moći reći: gradio sam prugu u Kambodži, radio sam u školi u Tanzaniji, u bolnici u Kongu... Tako je mislio te jeseni 1967. kad smo se sa svih strana okupili u Rimu pod sloganom *Vidjeti, prosuđivati, djelovati*. Papa Pavao VI. govorio nam je u crkvi sv. Petra. Primijetih tada da mu glas nije baš ugodan dok čita svoj tekst, da sjedi okrenut leđima nama koji ga slušamo. *Narod Božji na putovima ljudi* bila je tema Kongresa. Čula sam na tom Kongresu zanimljivo mišljenje da je II. svjetski kongres za apostolat laika koji je održan 1957. pripremio na neki način putove Drugoga vatikanskog koncila. Uglavnom mi laici suodgovorni smo za sve što se zbiva u Crkvi, jer smo integralni dio Crkve, odnosno Božjeg naroda, kako se rado kaže nakon Koncila.

Na povratku bijah punih 18 sati zajedno s paterom Šagijem i doktorom Turčinovićem u istom odjeljku vlaka. Oči su mi se zatvarale od umora, ali trudih se pratiti živahan razgovor svojih suputnika. Oni su već imali pred očima bogatu djelatnost Kršćanske sadašnjosti kao izdavačke kuće. *Svesci* su bili tek početak. Proročki dar imala su obojica: i pater Šagi i doktor Turčinović. Njihove su se zamisli ostvarivale. Svaka im je riječ koju su izgovarali bila nadahnuta, tako se meni činilo. Doktor Turčinović bio je uvijek posve okrenut subesjedniku i bilo mu je važnije što će čuti nego što će sâm reći. Sve više cijenim to svojstvo, jer mi se čini da ga je u ljudi sve manje. Gledao je svojim sugestivnim pogledom u oči i uvijek bi postigao ono što je htio. Mogla sam ja, primjericice, imati ne znam kakve svoje ideje, u razgovoru s njim njegove bi ideje neopazice postajale i moje, a one prvotne, moje ideje ili bi sasvim nestale ili bi se prilagođavale njegovima.

Turčinović je klonuo oko četiri ujutro. Pater Šagi još je sat vremena gledao svoje kongresne bilješke. Klonuo je tek u pet

sati ujutro. Tada je zijevnuo, skinuo naočale, protrljao oči, navukao svoju kapucinsku kukuljicu i mirno zaspao. Budući da sam bila u polusnu, jer teško mogu u vlaku duboko zaspati, sve sam to mogla zamijetiti. U Trstu nam je Turčinović donio kavu i to nam povrati energiju. Sunce je sjalo i zagrijalo vlak. Sada smo raspravljali o našim *Svescima*. Zadivljeno slušam patera Šagija. Kakva pronicavost, kakve ideje! On je toliko oduševljen novim mogućnostima koje je donio Koncil da je teško naći usporedbu za to oduševljenje. Doduše, laici ne mogu osnivati svoje organizacije, kao što preporučuje Koncil, jer u nas je samo jedna organizacija moguća, a to je komunistička partija. Apostolat laika je rad, a ne organizacijska struktura, naglašava pater Šagi. Mudrost kojom su on i doktor Turčinović procijenili sve mogućnosti tadašnjega uskog prostora slobode omogućili su rast najveće izdavačke kuće u ovom dijelu Europe.